

Sagt och gjort, det nationella provet i svenska 3 och svenska som andraspråk 3 vårterminen 2022

– Sammanställning av lärarenkäter

Det nationella provet i kurserna svenska 3 och svenska som andraspråk 3 vårterminen 2022 hade titeln *Sagt och gjort*. I anslutning till provet har 237 lärare besvarat en enkät om provets genomförande, innehåll och utformning. Av dessa undervisar 163 lärare (77 %) i svenska 3 och 32 lärare (13 %) i svenska som andraspråk 3, medan 49 lärare (20 %) undervisar i båda kurserna. De tre mest representerade programmen är samhällsprogrammet (23 %), naturprogrammet (17 %) och ekonomiprogrammet (17 %).

Allmänt

De allra flesta lärarna fann temat intressant och lättillgängligt för eleverna. Många uttrycker att eleverna tyckte att temat var relevant och överensstämmande med kursplanen. Flera lärare skriver även att det var ett tema som växte ju mer man bekantade sig med det och att temat hade flera intressanta ingångsvinklar. Vid sidan av detta framkommer viss kritik mot att texterna och uppgifterna var av olika svårighetsgrad.

De allra flesta av lärarna som svarat på enkäten (98 %) anser att provet som helhet har fungerat *bra* eller *ganska bra*. Detta är en högre notering än år 2019,¹ då siffran var 76 procent och betyder möjligen att årets tema var mer positivt mottaget än 2019 års tema. Det är också en mindre andel som ansett att provet fungerat *ganska dåligt*: 2 procent, jämfört med 2019 års 19 procent. Ingen har svarat *dåligt*.

Häftet Lärarinformation

Reaktionerna på lärarinformationen (det gröna häftet) är överlag mycket positiva. Samtliga lärare har svarat att lärarinformationen har fungerat *bra* eller *ganska bra*; 86 procent av de svarande uppger att den har fungerat *bra* och 14 procent att den fungerat *ganska bra*, som stöd för provets genomförande. Många lärare menar att häftet var tydligt och överskådligt. Vissa anser

¹ Jämförelser görs med år 2019 eftersom provet blev inställt år 2020 och endast genomfördes i begränsad utsträckning år 2021.

dock att det innehåller för mycket information och skulle behöva koncentreras samt att det levererades för sent.

Delprov A: Skriftlig framställning

Enkätsvaren visar att nästan samtliga av alla svarande lärare, 99 procent, tycker att delprov A *fyller* eller *i huvudsak fyller* sitt syfte att pröva elevens förmåga att läsa, och därefter skriva, text ”av vetenskaplig karaktär”. Endast tre lärare ansåg att delprov A inte fyllde sitt syfte tillräckligt. En del lärare menar att upplägget delvis saknar relevans och rimlighet eftersom vetenskapliga texter vanligtvis inte skrivs under tidspress vare sig gymnasiet eller på universitet. Att referera i löptext istället för att använda sig av ett mer etablerat referenssystem upplevs också, av vissa lärare, som märkligt. Vissa kommentarer handlar även om att uppgiften snarare resulterade i referat än självständiga vetenskapliga elevtexter.

I enkäten ställs en fråga om vilken som var den vanligaste orsaken till att elever fick betyget F på delprov A. De flesta lärare svarar att resultatet berott på bristande källhantering och referatteknik. En del nämner även att eleverna inte följt instruktionerna eller haft svårigheter med disposition och med texttypen och att detta är vad som lett till underkänt betyg. Bristfälligt språk är en annan, enligt enkätsvaren relativt vanligt förekommande, anledning till betyget F.

Vidare svarar 94 procent av lärarna att förberedelserna med två introduktionslektioner, varav den andra med fokus på texthäftet, fungerade övervägande bra för dem. Bara 6 procent av lärarna svarar att det fungerade *ganska dåligt* eller *dåligt*. I kommentarerna påpekas, av ett flertal lärare, att tiden inte var tillräcklig (en lärare föreslår två lektioner á 60 minuter alternativt tre lektioner á 40 minuter). Speciellt tar det tid för eleverna att läsa texthäftet. En av lärarna påpekar att alla elever inte har möjlighet att läsa texthäftet hemma och att det därför borde finnas utrymme att göra det under lektionstid.

Svårighetsgrad

I provmaterialet ingår ett texthäfte som ska användas av eleverna. Av de svarande lärarna anser 96 procent att textmaterialets svårighetsgrad är rimlig i förhållande till ämnesplanen. Bland de 4 procent som anser att delprovets svårighetsgrad *inte* är rimlig menar näst intill samtliga att delprovet var för svårt. I kommentarerna tar en del lärare upp att svårighetsgraden varierade mellan texterna och att läsningens omfattning var för stor. Texterna beskrivs även som informationstäta men ändå ”lätta att förstå på ett övergripande plan”.

Med avseende på delprovets svårighetsgrad vad gäller uppgifternas karaktär och utformning ser förhållandet likartat ut: 97 procent av lärarna anser att delprovet ur dessa perspektiv överensstämmer med ämnesplanen. Bland de 3 procent som anser att delprovet inte överensstämmer med ämnesplanen, anser samtliga att uppgifterna ställer *högre* krav än ämnesplanen. Ett flertal kommentarer handlar om det onaturliga med att skriva en vetenskaplig text under tidspress.

I delprov A fick eleverna välja mellan tre olika uppgifter. Majoriteten av lärarna, 69 procent, anser att dessa uppgifter var av likartad karaktär och svårighetsgrad. I kommentarerna råder det konsensus gällande att uppgift 1 och 3 var svårare än uppgift 2; uppgift 2 verkar även vara den som flest elever valde.

Häftet Bedömningsanvisningar

Bedömningsunderlaget till delprov A bestod av bedömningsmatriser, kommentarer till dessa, samt bedömda elevlösningar. På frågan huruvida bedömningsmatrisernas nivåer motsvarar kunskapskravens nivåer svarar 93 procent av lärarna att de gör det. Av de lärare som anser att de inte överensstämmer (16 lärare) tycker 11 lärare att bedömningsmatrisernas nivåer är *högre* än kunskapskraven och 3 lärare att bedömningsmatrisernas nivåer är *lägre* än kunskapskraven. Nästan alla lärare, 96 procent, tycker dessutom att bedömningsnivån i de bedömda elevlösningarna motsvarar bedömningsmatrisernas nivå. Av de lärare som inte tycker detta är det relativt jämnt fördelat mellan de lärare som anser att bedömningen av elevlösningarna är *strängare* än matrisernas och de lärare som anser att den är *mildare*.

I tabell 1 redovisas hur stor andel av lärarna som anser att de tre olika bedömningsunderlagen har fungerat *bra*, *ganska bra*, *ganska dåligt* respektive *dåligt*.

Tabell 1. Hur fungerade bedömningsunderlaget vid bedömning av elevlösningarna?

	Bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Dåligt
Bedömningsmatriser	78 %	21 %	1 %	0 %
Kommentarer	73 %	26 %	1 %	0,5 %
Bedömda elevlösningar	64 %	33 %	3 %	0,5 %

Utöver detta har en stor majoritet av lärarna, 97 procent, svarat att kopieringsunderlaget till delprov A fungerade *bra* eller *ganska bra* som stöd för eleverna. Kommentarer som inkommit i anslutning till enkätfrågan pekar på att exemplen var uppskattade, men att det skulle kunna vara fler texter att ta del av. Det kommenteras dock även att många elever inte läser instruktionerna ordentligt. Vidare efterlyses bedömda texter skrivna av elever som läser svenska som andraspråk. Vissa lärare reagerar på att orden ”hävdar” och ”påstår” var med i A-exemplet eftersom dessa är icke-neutrala referatmarkörer. Till sist efterfrågas digital distribution av kopieringsunderlaget.

Enkätsvaren visar att 97 procent av lärarna använder delprov A som stöd för betygssättning i *stor* eller *ganska stor* utsträckning. I tabell 2 nedan redovisas mer detaljerat hur lärarna har besvarat denna fråga.

Tabell 2. I vilken utsträckning fungerar delprov A som stöd för att betygssätta dina elever utifrån de kunskapskrav som delprovet speglar?

	Stor	Ganska stor	Ganska liten	Liten/Ingen alls
Andel lärare	49 %	49 %	3 %	0 %

Andra synpunkter

I den sista frågan som rör delprov A kan lärarna framföra andra synpunkter på delprovet. Ett flertal kommentarer handlar om referenshanteringen som krävdes. Detta beskrivs som en svårighet för eleverna men vissa lärare efterfrågar också att ett mer etablerat referenssystem ska användas så att eleverna blir mer förberedda för eventuella universitetsstudier. Fler elevexempel – främst på F- och E-nivå – skulle också vara uppskattade. Några skriver även att texterna i häftet behövde blandas mer så att eleverna inte enkelt kunde sortera in texterna i uttänkta uppgifter. En lärare reflekterar över att elever ”med moget språk och varierat ordförråd [...] endast [använder] ‘dom’ som pronomen” och att detta går emot bedömningsinstruktionerna som säger att användandet av ”dom” är en olämplig talspråklig form. I övrigt beskrivs texterna som ”jätteintressanta” där det uppskattas att provet ställer ”krav på det vetenskapliga”.

Delprov B: Muntlig framställning

Syftet med delprov B är att pröva elevens förmåga att argumentera muntligt på det sätt som beskrivs i ämnesplanen. 97 procent av lärarna anser att delprovet *fyller* eller *i huvudsak fyller* detta syfte. I tabell 3 nedan redovisas svaren mer utförligt.

Tabell 3. Delprov B syftar till att pröva elevens förmåga till argumenterande muntlig framställning på det sätt som beskrivs i ämnesplanen. Tycker du att delprovet fyller det syftet?

	Ja	Ja, i huvudsak	Nej, inte tillräckligt	Nej
Andel lärare	81 %	16 %	3 %	0 %

Svårighetsgrad

Nästan samtliga lärare, 95 procent, upplever att delprovets svårighetsgrad motsvarar ämnesplanen när det gäller uppgiftens karaktär och utformning. Av det fåtal lärare (5 %) som inte håller med om detta tycker nästan alla att delprovet ställer *lägre* krav än ämnesplanen. En del lärare kommer med förslaget att presentationstekniska hjälpmedel borde vara ett krav för godkänt betyg, då det står med i ämnesplanen.

Hjälpmedel för eleverna

På frågan rörande hur uppgiftsinstruktionerna fungerade som stöd för eleverna vid utförande och planering av delprov B, svarade 95 procent av lärarna att de ansåg att de fungerade *bra* (66 %) eller *ganska bra* (29 %). I kommentarsfältet skriver vissa lärare att en ökad tydlighet önskas i årets uppgiftsinstruktioner.

95 procent av lärarna svarar att eleverna hade *stor* (48 %) eller *ganska stor* (47 %) nytta av ämnesförslagen. Vissa lärare skriver dock att eleverna hade svårt att veta vad som förväntades av dem utifrån temat.

Elevformuläret får också ett positivt omdöme av 77 procent av lärarna, där 26 procent svarar att det fungerade *bra* och 51 procent att det fungerade *ganska bra* som stöd för elevernas planering och utförande av delprov B. Dock svarar 19 procent att det fungerade *ganska dåligt* och 4 procent att det fungerade *dåligt*.

Bedömningsunderlag för delprov B

Vid bedömningen av delprov B finns bedömningsmatriser och kommentarer till dessa som hjälpmedel för lärarna. Det finns även betygssatta elevanföranden på Skolverkets bedömningsportal.

När det gäller huruvida bedömningsmatrisernas nivåer motsvarar kunskapskravens nivåer menar hela 97 procent av lärarna att matriserna motsvarar dessa. Vidare anser 59 procent av lärarna att bedömningsnivån i de betygssatta anförandena på Skolverkets bedömningsportal motsvarar matrisernas nivåer. 9 procent tycker att de inte gör det. Av de 21 lärare som anser att anförandena inte motsvarar matrisens nivåer menar de allra flesta att nivåerna på bedömningen är *mildare* än matrisernas nivåer. 32 procent av lärarna svarar att de inte har använt Skolverkets bedömningsportal. Flera lärare kommenterar att dessa betygsmatriser har varit till nytta för att visa och förbereda eleverna – däremot eftersöks fler exempel i svenska som andraspråk. Vissa lärare skriver att åhörarkontakt bedömdes för milt i exempelanförandena. Ett antal vittnar om tekniska problem – utanför provgruppens kontroll – med att få tillgång till bedömningsportalen.

I tabell 4 redovisas hur stor nytta lärarna anser sig ha haft av bedömningsunderlagen.

Tabell 4. Hur fungerade bedömningsunderlaget vid bedömningen av elevlösningarna?

	Bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Dåligt	Ej använt
Bedömningsmatriser	79 %	19 %	1 %	0,5 %	-
Kommentarer	69 %	29 %	2 %	0,5 %	-
Betygsatta anföranden	35 %	24 %	3 %	1 %	38 %

Precis som för delprov A visar enkätsvaren att delprov B i stor utsträckning spelar en betydande roll som stöd för många lärares betygssättning av eleverna. Av lärarna uppger de allra flesta, 95 procent, att delprovet i *stor* (47 %) eller *ganska stor* (48 %) utsträckning fungerar som stöd vid betygssättning av elevernas muntliga förmåga, medan bara 6 procent skriver att delprovet i *ganska liten* utsträckning fungerade som stöd. Ingen lärare anger att delprovet inte gav något stöd alls. Andelen lärare som anger att delprovet i *stor* utsträckning är ett stöd vid betygssättningen är ungefär lika stor i delprov B som i delprov A. Andelen lärare som uppger att delprovet i *ganska liten* utsträckning är ett stöd vid betygssättningen är större i delprov B (6 %) än i delprov A (3 %). Många lärare kommenterar här att det muntliga framförandet i de nationella proven bara är ett av ett flertal som eleverna genomför under läsåret och att delprovet därför inte väger tyngre än något annat som görs under kursens gång. Avsaknaden av presentationstekniska krav i delprovet gör också att det inte fullt ut kan stötta betygssättningen i kursen. Det framkommer även i kommentarerna att flera lärare är skeptiska till att eleverna får förbereda sitt tal

hemma då risken finns att de inte har skrivit det helt själva. Tabell 5 nedan redovisar lärarnas svar mer precist.

Tabell 5. I vilken utsträckning fungerar delprov B som stöd för att betygssätta dina elever utifrån de kunskapskrav som delprovet speglar?

	Stor	Ganska stor	Ganska liten	Liten/Ingen alls
Antal lärare (%)	47 %	48 %	6 %	0 %

Andra synpunkter

Lärarna uppmanas även att ge övriga synpunkter på delprovet. Majoriteten av kommentarerna handlar antingen om provets rättssäkerhet eller om att presentationstekniska hjälpmedel inte är ett krav i delprovet. Ett flertal lärare skriver att det är lätt att fuska, plagiera eller köpa ett talmanus och samtidigt klara plagiatkontrollen. Detta innebär – enligt ett antal lärare – att det enda som kan bedömas är framträdandet. Sedan nämner ett flertal att inkluderingen av presentationstekniska hjälpmedel som krav skulle göra att delprovet blev mer likt ämnesplanen.

Andra aspekter på provet

Sambedömning

Flera av de lärare som svarat på frågan kring sambedömning i delprov A uppger att de rättar proven själva men ber en kollega om hjälp vid svårigheter. Samtidigt svarar flera att de är ensamma lärare i sv/sva på sin skola, vilket gör att de också är ensamma om att bedöma. När sambedömning sker är det enligt kommentarerna uppskattat. I delprov B menar flera informanter att det är svårt med sambedömning vid det muntliga provet men att det även här är önskvärt.

Elever med funktionsnedsättning

En aspekt som lärarna ombeds ta ställning till är hur provet har fungerat för elever med funktionsnedsättning. 90 av lärarna (38 %) har uttryckt att detta inte varit aktuellt för dem. Av de 147 lärare som svarat att de har gjort anpassningar anser merparten, 57 procent, att provet fungerat *bra* (30 %) eller *ganska bra* (27 %) för elever med funktionsnedsättning. Några har svarat att provet i detta avseende fungerat *dåligt* (2 %) eller *ganska dåligt* (4 %). Den, av svaren att döma, vanligaste anpassningen som görs är att elever med funktionsnedsättning fått förlängd tid för att skriva delprov A. Andra vanliga anpassningar är att elever fått genomföra provet i en mindre grupp eller på en lugnare plats, fått lyssna på inläsning av texthäftet, ta bevakade pauser och/eller skriva delprov A på dator. Ett antal lärare skriver även att elever med talängslan, social fobi eller liknande har fått möjligheten att genomföra delprov B inför en mindre grupp.

Det nationella provets påverkan för lärarna

I enkäten tillfrågas även lärarna om hur mycket de tror att det nationella provet i kurserna svenska 3 och svenska som andraspråk 3 påverkar dem, dels gällande deras tolkning av ämnesplanens kunskapskrav, dels gällande deras undervisning. En majoritet av lärarna uppger att provet påverkar dessa aspekter i *stor* eller *ganska stor* utsträckning – 83 procent i fråga om tolkningen av ämnesplanens kunskapskrav och 85 procent i fråga om den egna undervisningen. I tabell 6 redovisas lärarnas svar på frågan mer utförligt.

Tabell 6. I vilken utsträckning anser du att det nationella provet i kurs 3 påverkar din tolkning av ämnesplanens kunskapskrav, samt din egen undervisning?

	Stor	Ganska stor	Ganska liten	Liten/ingen alls
Ämnesplanens kunskapskrav	33 %	49 %	15 %	2 %
Egen undervisning	31 %	54 %	15 %	0,5 %

Övriga synpunkter

Under rubriken ”Övriga synpunkter” uppmanas lärarna att ge synpunkter som de inte känner att enkäten omfattar. Här kommer många lärare med olika generella idéer och förslag. Önskemål som uttrycks av ett flertal är, exempelvis, tidigare utskick av bedömningsunderlag samt att tidigarelägga genomförandedatumet för provet.

*
**

Provggruppen vill avslutningsvis uttrycka sin tacksamhet för alla synpunkter och förslag på förändringar som framförts i årets lärarenkät. Alla svar är värdefulla för vidare utvärdering och utveckling av det nationella provet.